

QO'QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)

PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

TA'LIM TARBIYA JARAYONLARIDA O'QUVCHILARDA SINFLAR RAHBARINING O'QUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI

Ubaydullayev Solijon Qoqirovich

Andijon davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi,

Tursunov Farxodjon Ermakboyevich

Andijon davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi,

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quv samaradorligini oshirish yo'llari va bolalarni kamol topishi, rivojlanishi, o'quvchini ta'lim–tarbiya olishi jarayonida sinf rahbarining faoliyatidagi ayrim masalalar, muammolar va ularning yechimiga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: Tarbiya, ta'lim, bilim, metod, sinf, faoliyat, maktab, ma'naviyat, marifat, tadbir, axloq, faoliyat, bilim, sinf rahbar, o'quvchi, maktab, direktor, jamoa, majlis, suhbat

Аннотация.. Данная статья посвящена путям повышения эффективности обучения и некоторым вопросам, проблемам и их решению в работе классного руководителя в процессе взросления, развития и обучения детей.

Ключевые слова: Воспитание, воспитание, знание, метод, класс, деятельность, школа, духовность, воспитание, событие, нравственность, деятельность, знания, классный руководитель, ученик, школа, директор, коллектив, собрание, беседа

Annotation. This article is devoted to ways to improve learning efficiency and some issues, problems and solutions in the work of the class teacher in the process of children's maturation, development, and education of students.

Key words: Education, training, knowledge, method, class, activity, school, spirituality, enlightenment, event, morality, activity, knowledge, class leader, student, school, director, team, meeting, conversation

Tarbiyalash uchun sinf rahbari tarbiya ob'ekti bo'lgan bolani yaxshi bilish, uni yaxlit idrok etishi kerak. Ko'pchilik sinf rahbarlari bolani darsda o'quvchi, musobaqada sportchi sifatida, ya'ni har bir aniq ish sharoitida kelib chiqib idrok etadi va shunga ko'ra muomala qiladi, bola shaxsining boshqa tomonlari esa hozircha hisobga olinmaydi. Ammo har bir bolaning o'z tajribasi, o'z emotsional madaniyat darajasi, qadrlaydigan narsalar, ehtiyoatlari, talablari, umidlari, aloqalar, munosabatlari kabi butun bir dunyosi bor. Tarbiyada ana shular hisobga olinishi kerak. Sinf rahbari o'z o'quvchisining ichki dunyosini, kechinmalarini, xulqida vujudga kelayotgan holatlarining sababini, irodasini yaxshi bilsagina uning qalbiga yo'l topa oladi va bolaga ta'sir etishning to'g'ri yo'lini aniqlaydi.

O‘zi rahbarlik qilayotgan sinf o‘quvchilarini tarbiyalash bilan bir qatorda o‘quv yili yoki chorak davomida nimalar qilish kerakligi bolalar hayotini nima bilan band qilish va tanlangan ish turini qanday amalga oshirishni bexato aniqlash kabi ancha murakkab muammoni yechadi. Bu borada sinf rahbariga turli xil manbalar yordam beradi. Tarbiyaga kompleks yondoshishi biror o‘quvchini ham e’tibordan chetda qochirmaslik sinf rahbari uchun alohida masaladir.

Ana shunday sifatlarga e’tibor bergan sinf rahbari tarbiyada yetakchi o‘rinni egallaydi. Shuni ham unutmaslik kerakki, bolaga tarbiyaviy ta’sir etuvchi omillar hozirgi davrda g‘oyat darajada ko‘paydi oila, keng jamoatchilik, radio, televidenie kino, teatr, kitob, jurnal, musiqa va boshqalar. Sinf rahbarining bolaga tarbiyaviy ta’sir etishda yetakchilik, birdamlik rolni tarbiyaviy ta’sirini, saqlab qolish g‘oyat qiyinlashib boryapti. Ba’zan bolaga tarbiyachidan ko‘ra o‘rtog‘i, qo‘shnisi, ko‘chadagi do‘stlari kuchliroq ta’sir etish hollariga duch kelamiz. Chunki, har bir bolada ma’lum kurtaklar yaxshilik va poklik bilan bir qatorda salbiy, aktivlik va passivlik sifatlari mavjud. U munosabatlarga e’tibori jihatidan ham har xil sifatlarga ega. Agar tarbiyachi unga optimistik nuqtai nazardan yondashsa, bola yaxshilikka intilib, uning umidini oqlaydi va aksincha bolaga oldindan noshud, yalqov, tartibsiz deb qaralsa hamda o‘jarlik va terslik bolaning sifati hukm chiqarilsa, u holda tarbiyalanuvchi o‘zining xuddi shunday qilib ko‘rsatadi.

Natijada u bu borada ham tarbiyachining umidini oqlaydi. Sinf rahbari bolalarni yaxshi bilishi uchun ularni o‘rganish darsda, darsdan tashqari vaqtlarda umuman bolaning hayoti o‘tadigan barcha sharoitlarda amalga oshiriladi. Bolani o‘rganish bilan sinf rahbari uning individual xususiyatlari haqida aniq ma’lumotga ega bo‘ladi. Bolaning individual xususiyati uning xulqiga, o‘zlashtirishiga munosabatlariga jamoadagi o‘rniga ta’sir etadi. Shu boisdan ham jamoadagi individlar tarbiyalanayotiganda alohida o‘quvchini unutish yaramaydi. Chunki sinf rahbari ko‘pgina tashkiliy ishlarni uyushtirishda kimga suyanish, kimga qanday vazifa yuklash, kimga mustaqillik berish va kimga muntazam yordam berish kerakligini faqat ularning individual xususiyatlarini yaxshi bilish tufayligina bexato aniqlaydi.

Sinf rahbari tarbiyaviy ishning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan uning bolalar ichki dunyosiga chuqur singib kirishiga, ularning kechinmalari hamda xulq-atvorini tushunishiga boliqdir. O‘quvchining nima bilan yashayotganligini, uning qiziqishi va mayillari qandayligini, irodasining o‘ziga xosligi, hamda xarakteri xususiyatlarini o‘rganish deganimiz, uning qabliga mumkin qadar ishonchli yo‘l topish, unga tarbiyaviy ta’sir etishning hamda maqbul metodlaridan foydalanish demakdir. Tarbiyachi o‘quvchining individual xususiyatlarini yaxshi o‘rgangach va tushungan taqdirdagina, bu o‘quvchi shaxsini muvaffaqiyatli tarbiyalab yetishtira oladi.

O‘quvchilarni o‘rganish o‘qituvchining, ayniqsa sinf rahbarining vazifasidir. U o‘quvchilarni faqat darsdagina emas, balki sinfdan tashqi vaqtdan ularga tarbiya berish vaqtida ham, o‘quvchilar uylariga borganda ham, har xil ekskursiyalar vaqtida ham o‘rganadi. Sinf rahbari sinfni qabul qilib olgandan keyin, uning birinchi ishi, odatda, o‘quvchilarni o‘rganishi bilan bog‘liq bo‘ladi. Bu ish uning o‘ziga berkitilgan sinfdagi butun ish faoliyati mobaynida

davom etadi va uning tarbiyaviy ish sistemasida muhim bir tomonni tashkil etadi. O‘quvchilarning o‘ziga xos xususiyatlari ularning xulqlari va mayllarini.

Ular olgan tarbiya darajasini bilgan holda, ma‘lum maqsadga qaratilgan va ta’sirchan reja tuzish oson bo‘ladi. Ma‘lumki, o‘quvchi shaxsining tarkib topishi va rivojlanishi bir tekis bormaydi. Sinf rahbarining mazkur o‘quvchi to‘g‘risida bilganlari bugunga kelib yetarli bo‘lmay qolishi mumkin. To‘g‘ri, o‘quvchilarni o‘rganish ko‘p vaqt va ko‘p kuch talab etadi. Ammo keyinchalik bular hammasi katta natijalar beradi. Sinf rahbari o‘quvchilarni, ularning xususiyatlarini bilgan holda, ular bu jarayonini muvaffaqiyatli tarzda yo‘lga solib, yutuqlarga erishish mumkin bo‘ladi. O‘quvchilarni o‘rganishga boshqa o‘quvchilar, yetakchilar va otanalar jalb etiladi.

Bunda o‘qituvchilar hamda sinf rahbarlari ishidagi o‘zaro munosabat qoidalariga rioya qilish juda muhimdir. O‘quvchilarni o‘rganish natijalari bilan barcha o‘qituvchilarni tanishtirib borish zarur. Shu bilan birga ularning har qaysi o‘quvchi to‘g‘risida bilganlarini ham hisobga olish lozim. Bular o‘quvchilarga tarbiya berish jarayonida ularga bir xilda talablar qo‘yish va ularga bir xil muomala qilishga erishishga yordam beradi. O‘quvchilarni o‘rganish ularga individual yondashishni zarur shartidir. O‘quvchilarni ularga ta’lim va tarbiya berish jarayonida har qaysi o‘quvchiga individual yondashishga erishish maqsadida o‘rganmoq lozim. O‘quvchilar o‘z xarakteriga qiziqishi va mayliga ko‘ra bir xil emas.

Ulardan psixologik rivoglaishiga binoan sustkash yoki faol va uquvsiz, jasur va shijoatkor, boshqa birlari esa uyalish xissi yuqori, tortinchoq bo‘lishadi. Ba’zi bir o‘quvchilar o‘z tashkilotchiligi va qat’iyligi bilan ajralib tursa, boshqa birlarida esa bu xususiyatlar mavjud emas. Izlanishlardan kelib chiqqan xolda shular ma‘lum bo‘ldiki, sinf bir biriga o‘xshamagan, turli xususiyatdagi bolalardan tashkil topgan bir guruhdir. Sinfda tashqi ko‘rinish jihatidan bir-biriga o‘xshash bolalar bo‘lmagan singari, o‘z ichki xususiyatlari jihatidan bir biriga o‘xshaydigan bolalar ham bo‘lmaydi. Ularning xarakteri, qiziqishlari, kayfiyatlari va xohishlari, ularning xulq-atvorlari sabablari, ko‘nikma va malakalari, odatda, turlicha bo‘ladi. har qaysi o‘quvchi o‘ziga xos, boshqalarga o‘xshamaydigan xususiyatga ega bo‘ladi.

U alohida shaxs sifatida kamol topib boradi. Odatda sinf rahbari sinfdagi barcha o‘quvchilarga nisbatan yagona tarbiyaviy vazifalar qo‘yadi va hal etadi. Masalan, u o‘zining barcha o‘quvchilarni mehnatsevarlikka, bir jon, bir tan bo‘lishiga, haqqoniylikka o‘rgatishga harakat qiladi. Ammo bu vazifalarning hal etish yo‘llari, vosita va metodlari o‘quvchilarning individual xususiyatlariga

qarab turlicha bo‘lishi mumkin. Ularning ba’zilarini o‘z vaqtida rag‘batlantirish, ba’zilariga buyurish xulq-atvor qoidalarini buzgan o‘quvchilarni jazolash darkor. Binobarin, o‘quvchilarga to‘g‘ri tarbiya bermoq uchun tarbiya jarayonida ularga individual yondashishni amalga oshirmoq kerak. Buning uchun esa ularni chuqur va har tomonlama o‘rganmoq zarur. Tarbiyachi o‘quvchilar jamoasini tarbiyalar ekan, hech qaysi o‘quvchini nazardan chetda qoldirmasligi darkor.

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkin, sinf rahbari o‘quvchilardan doim xabardor bo‘lib turishi kerak, o‘quvchining o‘zlashtirishi yomon bo‘lsa, uni yaxshilash uchun sinf rahbari birinchi o‘rinda doim ota onasi bilan individual suhbat qilib, muammoni bartaraf qilish chorasini zudlik bilan xal qilish kerak. Sinf rahbar, ota-onalarga Kundalik.com saytidan doim a‘loqada bo‘lishlarini va xabardor bo‘lib turishlarini ta’kidlab turishi kerak. Ota-onalar doimiy ravishda farzandlarini nazorat qilib turgan xolda Kundalik.com dan va Monitoringdan xabardor bo‘lgan xolda farzandlarini o‘z nazoratiga olib turishligi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son Farmoni. – Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 06/19/5712/3034-son, 29.04.2019 y.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-son “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni.
3. R.Mavlonova, O.To'raeva, K.Xoliqberdiev. Pedagogika. - T.: “O‘qituvchi”, 2002.
- 4.3.B, Rahmonqulova.N Tarbiyaviy ishlar metodikasi Toshkent-2010 yil.
5. Ulukhanov I.T., Khusainova G.A., Ubaydullaev S.K. Pedagogical conditions for the formation of creative competence of students. web of scientist: international scientific research journal. ISSN: 2776-0979.Voliume 3, Issue 5, May. 2022. Impact factor(2022):7,565.
- 6.Ulukhanov I.T., Khusainova G.A., Ubaydullaev S.K. O‘quvchilarning kreativ kompetentlikini shakllantirish mezonlari. scientific journal of scientific progress. VOLUME 2 | ISSUE 8 | 2021 ISSN: 2181-1601. 814-828 b.
- 7.I.T.Uluxanov(NamDU, S.Ubaydullaev(AnDU). Texnologiya darslarida nazorat-o‘lchov asboblariidan foydalanishning amaliy ahamiyati. “Innovatsion g‘oyalar, ishlanmalar amaliyotga, muammolar va yechimlar”. Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Andijon. 2020. 27 may.